

EMMI SALMIVUORI
YTM, väitöskirjatutkija
Itä-Suomen yliopisto

Tutkimuskirjallisuuden tarjoamia määritelmiä ja tulkintoja alueiden elinvoimasta sekä maaseudun elinvoimaisuustekijöistä

<https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.119797>

Aluetutkimuksessa ja -politiikassa alueiden elinvoimalla usein viitataan alueiden talouden elinvoimaan tai taloudelliseen elinkelpoisuuteen. Suomessa elinvoiman käsitteellä on ollut vahva sidos kuntiin ja kuntatalouteen. Maaseutualueiden taloudellinen kasvu ja kilpailukyky on kuitenkin usein rajoittunutta, jolloin elinvoiman käsitteen käyttö ja tulkinta taloudellisen kasvun ja kilpailukyvyn kautta ei aina ole käytännön aluekehitystoimissa ongelmattonta. Elinvoiman käsite on taloudelliselta asemaltaan heikompien alueiden kehitystä käsittelevässä tutkimuskirjallisuudessa saanut laajempia sosiaalisia, ekonomisia, kulttuurisia ja ekologisia kytköksiä sisältäviä tulkintoja ja ulottuvuuksia, joissa painopiste yhä useammin on aluetaloutta ja elinkeinoelämää laajemmassa alueisiin sitoutuneessa potentiaalissa sekä koetussa ”laadussa” ja houkuttelevuudessa ihmiselämän ja -toiminnan ympäristönä. Tämä toisaalta monimutkaistaa käsitteen käyttöä, mutta voi toisaalta tarjota mahdollisuuden entistä laajemmalle perspektiiville alueiden vetovoimaisuuteen vaikuttavien paikkasidonnaisten tekijöiden säilyttämisen ja edistämisen suhteen käytännön aluekehitystoimissa.

Asiasanat: elinvoimaisuus, aluekehitys, aluetutkimus, maaseutu

Elinvoima on ajankohtainen ja tiheästi käytetty termi maaseudun kehittämiseen liittyvissä asiayhteyksissä, ja sillä on pitkä historia suomalaisissa maaseudun aluekehitysohjelmissa: jo ensimmäisessä maaseutupoliittisessa kokonaisuohjelmassa vuodelta 1991 ”maaseudun elinvoimaistaminen” on mainittu yhdeksi maaseutupoliitiikan tehtäväksi (Uusitalo 2002, 70), ja tuoreimmassa maaseutupoliittisessa kokonaisuohjelmassa (MMM 2021) ”kilpailukyvyyn ja elinvoiman vahvistaminen” on yksi ohjelman muodostavista viidestä teemasta. Vaikka elinvoimaa ei aluekehitysohjelmissa yleensä ole suoraan määritelty, on se niissä usein yhdistetty alueiden taloudelliseen kilpailukykyyn sekä yrittäjyyden ja elinkeinotoiminnan edistämiseen: myös tuorein maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma yhdistää elinvoimateemassaan elinvoiman ennen kaikkea osaamiseen ja taloudelliseen kilpailukykyyn sekä yrittäjyyden ja yrittämisen edellytyksiin (MMM 2021, 36–44).

Elinvoiman käsitteen vahva sidos aluetalouteen ja elinkeinotoimintaan politiikkaohjelmissa juontanee juurensa kuntiin ja kuntatalouteen, joihin ”elinvoima” on aluekehitysyhteyksissä Suomessa perinteisesti yhdistetty. Kuntaliitto ja Kunnallisalan kehittämissätiö ovatkin Suomessa aktiivisesti osallistuneet käsitteen määrittelyyn ja elinvoiman merkityksestä aluekehityksessä käytävään keskusteluun kuntien elinvoimaisuutta käsittelevillä julkaisuillaan (esim. Sallinen ym. 2012; Jauhiainen & Huovari 2013; Paananen ym. 2014; Pyykkölä & Vuorensola 2018; Vuorento ym. 2019). Elinvoiman ja kuntien välinen suhde puolestaan perustuu Suomen Kuntalakiin, joka ”edistää kunnan toiminnan suunnitelmallisuutta ja taloudellista kestävyyttä” samalla, kun se edellyttää kuntien ”edistävän asukkaidensa hyvinvointia ja alueensa elinvoimaa sekä järjestävän asukkailleen palvelut taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kestäväällä tavalla” (Kuntalaki 410/2015).

Elinvoiman suoraviivainen yhdistäminen kuntien talouteen ei maaseudun kontekstissa kuitenkaan ole aina aivan ongelmaton, sillä kunnan taloudellisen kestävyuden tavoittelu samalla asukkaiden hyvinvointia ja alueen elinvoimaa edistäen voi olla haasteellista erityisesti taantuvilla maaseutukunnilla. Tähän on haettu ratkaisua kuntauudistuksesta, jolla ”pyritään turvaamaan kuntien elinvoimaisuus ja toimintakyky”, mutta samalla haasteet, kuten osattomuuden riski, välimatkojen kasvaminen ja palveluiden saatavuuden heikkeneminen maaseudulla, lisääntyvät (TEM 2014, 22), kun taloudellista elinkelpoisuuttaan varjelevat kunnat pyrkivät

pitämään tilinpäätöksensä riittävän kohtuullisella tasolla esimerkiksi palveluverkkoaan karsimalla.

”Elinvoimaisuuden turvaamiseen” tähtäävillä toimenpiteillä voi tällöin olla käänteisenä seurauksena alueen elinvoiman heikkeneminen: Lehtosen (2021) tuore tutkimus osoitti, että maaseudun kouluverkoston karsiminen ja kyläkoulujen lakkauttamiset heikentävät maaseutualueiden veto- ja pitovoimaisuutta ja kiihdyttävät erityisesti lapsiperheiden ja nuoren väestön poismuuttoa näiltä alueilta. Thomson ja Hertz (2018) ovat Kanadaa koskevassa tutkimuksessaan osoittaneet, että maaseudun koulut tarjoavat alueen asukkaille arvokkaiksi koettujen lähipalveluiden lisäksi merkittäviä alueeseen sitouttavia yhteisöllisyyden ja osallisuuden kokemuksen mahdollisuuksia, jotka menetetään, jos kouluja lakkautetaan. Aluehallinnollisten kokonaisuuksien taloudellista elinkelpoisuutta saatetaan siis pyrkiä varmistamaan tai edistämään alueen tai sen osaluueiden elinvoimaisuuden kustannuksella karsimalla kuluja myös sellaisista asioista, jotka tuottavat ja ylläpitävät alueellista lisäarvoa alueen asukkaille ja potentiaalisille uusille asukkaille. Lieneekin aiheellista pohtia, missä määrin ja millä tavoin kuntien toimintakyvyn ja taloudellisen kestävyuden ylläpitäminen ja alueen ”elinvoimaisuus” suhteutuvat toisiinsa – taloudellinen elinkelpoisuus ei aina ole sama asia kuin alueen elinvoimaisuus.

Koronapandemia tuotti uusia haasteita elinvoiman perinteiselle suoraviivaiselle yhdistämiselle aluetalouden elinkelpoisuuteen sekä elinkeinoelämän ja yrittäjyyden edistämiseen: uusin maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma nostaa esille pandemian seurauksena voimakkaasti lisääntyneen monipaikkaisuuden ja paikkariippumattomuuden ja niiden mahdollisen vaikutuksen alueiden elinvoimaan (MMM 2021, 12–13). Paikkariippumattoman työn, koulutuksen ja kaupankäynnin mahdollisuuksien lisääntyminen ja mahdollinen vakiintuminen voivat vähentää työn, toimeentulon ja opiskelun merkityksiä ihmisiä tiettyyn fyysiseen paikkaan sitouttavina tekijöinä. Ne eivät näin välttämättä enää ohjaile ihmisten muutto- ja sijoittumispäätöksiä tulevaisuudessa yhtä voimallisesti kuin tähän asti.

Samalla kestävyyskriisi ja sen ratkaisemiseen tähtäävä politiikka voivat tuottaa paineita aluekehityksellekin, samoin kuin kestävyyskriisin mahdollisesti aiheuttamat muutokset yhteiskunnan ja yksilöiden arvoissa ja ihanteissa (MMM 2021, 12–13). Tämä kaikki voi monimutkaistaa muun muassa yritysten alueellisen kilpailukyvyn muodostumista. Uusin

maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma tarjoaakin perinteistä laaja-alaisemman lähestymistavan elinvoiman käsitteelle nostamalla ”ihmisten koetun hyvinvoinnin ja kokemuksen hyvästä elämästä” sekä kestävän kehityksen ulottuvuudet elinvoiman yhteyteen supistuvien alueiden sopeutumista käsittelevissä toimenpide-ehdotuksissa (MMM 2021, 43–44).

Elinvoimatermin käyttö ja käytännön tulkinnat eivät siis aina ole käytännön aluekehitystoimissa ongelmattomia. Jotta käsitteen käytännön tulkintoihin liittyviä haasteita voitaisiin analysoida, käsitteen tieteelliset määritelmät tulee ensin kartoittaa ja näissä määritelmässä tapahtunutta kehitystä tarkastella: mitä oikeastaan tarkoitetaan ”alueellisella elinvoimalla”, ja mistä sen nähdään muodostuvan.

Katsauksen lähtökohdat

Lähestyn katsauksessani elinvoiman käsitettä seuraavien tutkimuskysymysten kautta:

- 1) Miten alueiden elinvoimaisuutta tutkimuskirjallisuudessa määritellään, ja eroavatko maaseudun elinvoimaisuuden ja sen tekijöiden määritelmät muusta alueellisen elinvoimaisuuden määrittelystä? Jos eroavat, niin miten?
- 2) Miten alueellista elinvoimaisuutta on suomalaisessa maaseudun kehittämiseen liittyvässä tutkimuskirjallisuudessa määritelty ja tulkittu?

Aineistona käytän aluetutkimukseen ja alueiden kehittämiseen sijoitettavaa tutkimuskirjallisuutta, jossa alueiden elinvoiman muodostumista on tutkittu ja elinvoiman käsitettä pyritty määrittelemään. Pääpaino on 2010-luvun tutkimuskirjallisuudessa, mutta vertailukohtia ja kontekstia eri määritelmille etsin myös tätä vanhemmasta kirjallisuudesta saadakseni alueellisesta elinvoimaisuudesta, sen eri määritelmistä ja sen muodostumiseen liitettyistä tekijöistä mahdollisimman kattavan kuvan. Tutkimuskirjallisuutta olen etsinyt fyysisten kirjallisten kokoelmien lisäksi muun muassa sähköisistä aineistotietokannoista sanahakuyhdistelmillä, joissa esimerkiksi elinvoimaan viittaavat hakusanat, kuten elinvoima*/elinkelpoi*/vital*/viab*/vibranc*, on yhdistetty aluekontekstiin viittaaviin hakusanoihin, kuten esimerkiksi alue*/maaseu*/region*/rural*.

Tässä yhteydessä on korostettava eri termien merkityssisältöjen välisiä eroavaisuuksia. Esimerkiksi *elinvoimaisuus* ja *elinkelpoisuus* eivät ole merkityssisällöltään sama asia, mutta koska termejä käytetään usein rinnakkain samoissa asiayhteyksissä, voivat molemmat termit tuottaa haku- sanoina huomioituna relevantteja tuloksia elinvoimaa käsittelevää tutkimuskirjallisuutta jäljitettäessä. Myöskään elinvoimaan viittaavien suomenkielisten termien ja niiden englanninkielisten vastineiden merkityssisällöt eivät ole täysin yhteneväisiä, vaan maakohtaiset ja maakoh- taisen aluetutkimuksen kontekstit voivat vaikuttaa termien määritelmiin ja tulkintoihin. Elinvoimaisuuden ja elinkelpoisuuden tulkintojen ja mer- kitysten välisiä eroavaisuuksia sekä maakohtaisen kontekstin vaikutusta termin sisältöön ja käyttöyhteyksiin tarkastelen lisää myöhempanä.

Elinvoimaisuus aluetalouden elinvoimaisuutena

Alueellisen elinvoiman käsitettä on käytetty jo pitempään erityisesti talousmaantieteessä, jossa alueiden elinvoimalla tarkoitetaan usein alueiden aluetalouden elinvoimaa. Käsitteellä viitataan tällöin ennen kaikkea alueiden taloudelliseen kehitykseen ja kilpailukykyyn, joita pyri- tään arvioimaan erilaisilla numeerisilla sosioekonomisilla indikaatto- reilla. Esimerkiksi Summers ja kumppanit (1988) ovat rinnastaneet elin- voiman alueiden taloudellisen kehityksen asteeseen ja kilpailuasemaan suhteessa muihin alueisiin sekä kykyyn selviytyä ja kasvaa asukkaiden tulojen ja elintason, työllisyyden, yritysten lukumäärän ja yritysten koon kaltaisilla mittareilla mitattuna. Alueiden kilpailukykyyn he ovat nähneet alueiden elinvoimaisuuden osatekijänä tai perustana, joka ruokkii itse itseään sekä luo ja ylläpitää taloudellista kehitystä, uutta elinvoimaa.

Alueiden *elinkelpoisuutta* on määritelty lähes samalla tavoin: esimerkiksi Kuliešis ja Pareigiené (2015, 534–535) määrittelevät elinkelpoisuuden talouden, väestön ja ympäristön muodostamaksi kokonaisuudeksi, jossa huomio on erilaisissa alueen kehityksen tilaa ja olosuhteita kuvaavissa sosioekonomisissa ja fyysisen ympäristön indikaattoreissa. Koska ”elin- kelpoisuuden” (*viability*) ja ”elinvoimaisuuden” (*vitality*) määritelmät sisältävät samoja elementtejä, käytetään niitä usein niin aluepolitiikassa kuin alueiden kehitykseen liittyvässä tutkimuskirjallisuudessakin rinnakkain tai toistensa synonyymeinä. Ihmisiä ja erityisesti niitä teki- jöitä, jotka vetävät tai karkottavat asukkaita tietylle alueelle tai sieltä pois, on pidetty sekä elinkelpoisuuden (Kuliešis & Pareigiené 2015, 535) että

elinvoimaisuuden (Glaeser 2013, 7–12; Lopes & Camanho 2013, 751–752) keskeisenä lähtökohtana. Elinkelpoiset mutta myös elinvoimaiset alueet voidaan nähdä alueina, jotka houkuttelevat ihmisiä ja joille muuttoliike suuntautuu.

Paananen ja kumppanit (2014, 27) erottavat elinvoimaisuuden ja elinkelpoisuuden toisistaan niiden mitattavuuden perusteella: heidän mukaansa ”elinkelpoisuudella” viitataan ”ulkoa tuleviin” mittareihin, joilla mitataan alueiden ulos päin näkyvää suoriutumis- ja selviytymiskykyä. ”Elinvoimaisuus” on puolestaan dynaaminen, elävä ja sosiaalinen ilmiö ja sisäsyntyinen ominaisuus, joka kumpuaa alueeseen sitoutuneista inhimillisistä toimijoista ja näiden välisestä avoimesta vuorovaikutuksesta sekä alueen ja sen eri toimijoiden erityislaatuudesta ja muuntautumiskyvystä. Vaikka sisäsyntyistä elinvoimaisuutta ei heidän mukaansa voi mitata, pyritään sitä silti vahvistamaan ulkoa päin ja arvioimaan ulkoisilla elinkelpoisuutta kuvaavilla mittareilla. Tämä voi hämärtää näiden kahden termin välisiä nyanssieroja. Jos ”elinkelpoisuus” viittaa tietyn alueen sen hetkisiin mitattavissa oleviin vallitseviin sosioekonomisiin olosuhteisiin sekä asumisen ja elämisen perustarpeiden täyttymiseen eli ”elettävyyteen”, niin ”elinvoimaisuuteen” sisältyy elettävyyden lisäksi vahva tulevaisuuden potentiaalin ulottuvuus.

Hu ja kumppanit (2020) sisällyttävät elinvoimaisuuden käsitteeseen taloudellisten indikaattoreiden lisäksi keskeisesti alueeseen ja sen toimijoihin sitoutuneen inhimillisen osaamisen sekä sen hyödyntämisen asteen, joiden pohjalta muodostuu uutta innovaatio- ja yritystoimintaa ja siten taloudellista kilpailukykyä. Heidän mukaansa alueiden taloudellinen elinvoimaisuus (*regional economic vitality*) on perusta, jonka pohjalta alueellinen kilpailukyky tai alueellisen kilpailukyvyyn aste määritellään. Alueen käytettävissä oleva inhimillinen ja sosiaalinen pääoma tuottaa taloudellisen kilpailukyvyyn lisäksi alueellista muutosjoustavuutta, jonka on toisinaan nähty olevan keskeinen elinvoimaisuuden elementti: amerikkalaiskaupunkien kehitystä tutkinut Glaeser (2013, 12–20) määrittelee kaupunkien elinvoimaksi taloudellisen ja väestöllisen kasvun ja tuottavuuden yhdistettynä kaupunkien valmiuksiin sopeutua ja uudistua muutostilanteissa. Keskeisessä asemassa ovat ihmiset, heidän osaamisensa ja keskinäinen vuorovaikutuksensa sekä kykynsä oppia toisiltaan.

Edellä mainittujen tekijöiden on todettu tukevan elinvoimaisuutta myös maaseutukontekstissa: USA:ssa maaseudun elinvoimaisuuden muodostumista tutkinut Husar (2011) korostaa sosiaalisen ja inhimillisen

pääoman monimuotoisuuden sekä alueen eri toimijoiden ja sidosryhmien välisen runsaan verkostoituneisuuden merkitystä alueen jatkuvuudelle ja siihen perustuvalla elinvoimaisuudelle. Jakob Donner-Amnell (2020, 122–127) on puolestaan havainnut, että vaikka aluekehitysstrategiat ovat Suomessa ja Ruotsissa yleensä suosineet kasvukeskuksia, ovat harvaan asutut maaseutualueet saattaneet tästä huolimatta pärjätä kestävyden, talouden ja työllisyyden kehityksen perusteella yllättävänkin hyvin omia olemassa olevia voimavarojaan ja ylipaikallisia suhteitaan hyödyntämällä.

Ratkaisevassa asemassa ovat alueen erilaiset toimijat ja heidän ennakointi-, reagointi- ja mukautumiskykynsä, toisin sanoen heidän kykynsä tunnistaa ja hyödyntää alueen ja sen toimintaympäristön ominaisuuksia ja olosuhteita sekä niissä tapahtuvia muutoksia (Donner-Amnell 2020, 127–129). Elinvoimainen alue paitsi houkuttelee uusia asukkaita saa heidät myös sitoutumaan alueeseen ja sen yhteisöihin sekä kehittämään aluetta ja sen toimintoja myös tulevaisuuden tarpeita silmällä pitäen. Alueiden elinvoimaisuuden muodostuminen riippuu täten alueiden kyvystä houkutella, luoda, ylläpitää ja hyödyntää inhimillistä pääomaa tuottavuuden, kasvun ja monipuolisen elinkeinorakenteen saavuttamiseksi.

Alueen vetovoimaisuuden muodostuminen ei kuitenkaan ole yksiselitteistä. Tyydyttävän elintason, peruspalveluiden ja turvallisuuden kaltaiset välttämättömät perustarpeet asukkailleen tarjoava alue voi olla sosioekonomisilla indikaattoreilla mitattuna elinkelpoinen. Mutta ollakseen myös elinvoimainen alueen olisi kyettävä tarjoamaan asukkailleen sekä potentiaalisille uusille asukkaille välttämättömien perustarpeiden ja aineellisen hyvinvoinnin lisäksi sekä fyysisistä että inhimillisistä tekijöistä muodostuvaa houkuttelevuutta ja ”pitovoimaa”, lisäarvoa elämisen ja toimimisen ympäristönä erottuakseen ja pärjätäkseen kilpailussa asukkaista ja saadakseen asukkaat kiinnittymään pysyvämmiin alueeseen (esim. Cook ym. 2009; Husar 2011, 12–19; Pyy 2013, 146). Pitovoima voi koostua moninaisista sosiaalisista, kulttuurisista sekä ympäristöön ja vapaa-ajan toimintoihin liittyvistä tekijöistä.

Työpaikkojen ja verotulojen kaltaiset mitattavissa olevat sosioekonomiset indikaattorit kertovat alueen elinkelpoisuudesta. Ne eivät kuitenkaan kerro koko totuutta alueen elinvoimaisuudesta siksiäkään, että lukujen taustalla olevien tekijöiden joustavuus ja mukautumiskyky jää niissä vaille huomiota. Vahva aluetalous ei välttämättä takaa alueen jatkuvuutta ja elinvoimaisuutta, mikäli se perustuu kapeaan elinkeinosektoriin ja

saatavilla olevien resurssien yksipuoliseen käyttöön. Alue, joka on kehittynyt jonkin yksittäisen suuren tehtaan, kaivoksen tai vastaavan laitoksen ympärille, on erittäin haavoittuvainen tämän laitoksen toimintaan vaikuttaville ulkoisille ärsykkeille ja muutoksille (esim. Robertson ym. 2017). Laitoksen toiminnan romahtaminen voi romahduttaa koko ympäröivän alueen talouden korvaavien ja vaihtoehtoisten elinkeinojen puuttuessa.

Yksittäinen suuri laitos voi siis parantaa sijaintialueensa elinkelpoisuutta, mutta alueen elinvoimaisuutta tai sen puutetta ilmentää se, miten alue ja sen toimijat kykenevät toipumaan ja uudistumaan tällaisen alueellisesti merkittävän laitoksen toiminnan kärsiessä tai sen vaikutuksen kokonaan lakatessa. Lurie ja Brekken (2017, 402–403) ovatkin todenneet, että paikallisiin toimijoihin ja resursseihin pohjautuva runsas ja monimuotoinen yritystoiminta vähentää paikallisyhteisöjen haavoittuvaisuutta ja lisää alueellista elinvoimaisuutta kestävämmiin kuin yksittäiset ulkopuolelta tuodut laitokset ja toiminnot.

Tutkimuskirjallisuuden mukaan jatkuvuuden kannalta keskistä onkin aluetalouden pohjan muodostavan elinkeinorakenteen monimuotoisuus ja joustavuus sekä muut sellaiset alueen ominaisuudet ja alueeseen sitoutuneet tekijät, jotka luovat ja ylläpitävät alueen elinvoimaisuutta silloinkin, kun vallitsevat olosuhteet totutussa toimintaympäristössä muuttuvat. Elinvykyinen alue selviytyy, mutta elinvoimainen alue myös menestyy ja luo uutta käytettävissä olevien voimavarojensa pohjalta, vaikka maailma ympärillä muuttuu.

Elinvoimaisuus alueen koettuna laatuna ja vetovoimaisuutena

Kuten edellä totesin, aluetalous yleensä määrittää elinvoiman käsitteen tulkintaa alueiden elinvoimaa käsittelevässä tutkimuskirjallisuudessa. Tämä on lähtökohta usein myös maaseutututkimuksessa: esimerkiksi Alankomaissa maaseudun sosioekonomisten indikaattoreiden kehitystä tutkinut Eric Koomen (2011) korostaa maaseutualueiden taloudellisen riippumattomuuden merkitystä elinvoiman määrittelyssä. Tällöin elinvoimaisiksi voidaan nähdä ne alueet, jotka kykenevät esimerkiksi edullisen sijaintinsa ja monipuolisen elinkeinorakenteensa ansiosta pitämään väestönkehityksenä, työllisyyslukunsa ja palvelutarjontansa kohtuullisella tasolla valtion ja EU:n tukijärjestelmistä riippumatta.

Sijaintiin ja elinkeinorakenteen monipuolisuuteen sekä käytettävissä olevien resurssien rajallisuuteen liittyvät tekijät kuitenkin tavallisesti rajoittavat maaseutualueiden taloudellista kasvua ja kilpailukykyä. Siksi veto- ja pitovoimaisuuden muodostuminen ja elinvoimaisuuden määrittely aluetalouden rakenteen, kehitysasteen ja kilpailukyvyn pohjalta ei aina ole suoraviivaista ja yksiselitteistä. Viime vuosikymmeninä taloudelliselta kilpailuasemaltaan muihin alueisiin nähden epäedullisessa asemassa olevien alueiden kehitykseen liittyvä elinvoimaisuuskeskustelu onkin saanut aluetalouteen keskittyvän lähestymistavan ja taloudellisiin indikaattoreihin perustuvien lähtökohtien rinnalle yhä laajempia ja uusilla tieteenaloilla tuotettuja ulottuvuuksia ja lähestymistapoja. Niissä elinvoimaa tarkastellaan alueella toimivien ihmisten ja heidän alueeseen liittämensä ja tuottamiensa erilaisten merkitysten pohjalta. Taloudellisen kehityksen sijasta painotetaan laajempaa alueisiin sitoutunutta potentiaalia ihmiselämän ja -toiminnan ympäristönä sekä ihmisten motiiveja hakeutua ja sitoutua johonkin tiettyyn paikkaan – alueen subjektiivisesti koettua laatua ja siihen vaikuttavia tekijöitä.

Näissä maaseutututkimuksessa hyödynnetyissä näkökulmissa korostuvat toistuvasti yhteisöjen hyvinvoinnin ja aktiivisuuden merkitys alueiden kehityksessä (esim. Cook ym. 2009; Husar 2011; Etuk & Acock 2017). Tämä voi johtua maaseutualueiden rajallisista aineellisista ja taloudellisista resursseista, jolloin sellaiset aineettomat tekijät kuin paikallisyhteisöjen identiteetti, yhteisöllisyys, osallisuus ja sosiaalinen hyvinvointi muodostuvat merkittäviksi resursseiksi ja vetovoimatekijöiksi (Thomson & Hertz 2018, 38–40, 49–50). ”Elinvoima” liitetäänkin maaseutuyhteyksissä etenkin alueen yhteisöjen elinvoimaan (*community vitality*), joka on vakiintunut osaksi maaseutukehityksen ja maaseudun yhteisöjen tutkimusta.

Yhteisöjen elinvoimaisuus linkittyy aiemmin mainittuun muutosjoustavuuteen alueen elinvoiman muodostumisen taustatekijänä. Erityisesti yhteistyön, osallisuuden ja luottamuksen merkitys korostuu eri toimijoiden ja paikallisyhteisöjen varautumisessa, sopeutumisessa ja uudistumiskyvyssä erilaisissa ympäristön, yhteiskunnan ja muun toimintaympäristön tuottamissa muutostilanteissa. Cook ja kumppanit (2009) ovat osoittaneet, että erilaisten aluekehitystoimien onnistuminen alueen kehityksen kannalta kestävästi edellyttää paikallisten toimijoiden osallisuuden varmistamista ja heidän aluespesifisen tietotaitonsa aktiivista hyödyntämistä sen sijaan, että kehittäminen ja sen arvojen ja tavoitteiden

määrittely ja sanelu tapahtuisivat ulkoapäin. Lisäksi on todettu, että paikallisyhteisöjen itseohjautuvuus lisääntyy ja maaseudun luonnonvaroihin pohjautuva yrittäjäyys laajenee ja monipuolistuu, jos paikalliset toimijat saavat mahdollisuuden elinkeinotoiminnan ja sen toimintatapojen muodostamiseen (Lurie & Brekken 2017). Elinvoima voidaan siis nähdä sisäsyntyisenä asukkaistaan ja yhteisöistään kumpuavana ominaisuutena, jota ei voida tuoda alueelle ja sen yhteisöihin muualta.

Yhteisölähtöiset määritelmät alueiden elinvoimaisuudelle ovat varsin laveita. Esimerkiksi Etuk ja Acock (2017, 142) määrittelevät ”elinvoiman” yhdistelmäksi sosioekonomiseen kehitykseen, ympäristön kestävyteen ja yhteisöjen kehitykseen liittyvää keskustelua. Husarin (2011, 1–2) mukaan termi viittaa alueen väestön ja sen aktiivisuuden, paikallistalouden, sosiaalisten yhteyksien ja ympäristön tilaan ja kehityspotentiaaliin. Näissä lähestymistavoissa korostetaan erityisesti yhteisöllisyyden ja osallisuuden kaltaisia sosiaalisia tekijöitä, mutta myös muut aineetomat resurssit, kuten arvot ja identiteetit, nousevat esille.

Yhtenä keskeisenä alueeseen ja sen yhteisöihin sitouttavana tekijänä tutkimuskirjallisuudessa mainitaan alueeseen sitoutunut kulttuuri ja sen elinvoimaisuus (*cultural vitality*), jonka on todettu olevan yhteydessä positiiviseen ja kestäväan aluekehitykseen. Kulttuurin on havaittu lisäävän alueellista elinvoimaa sosioekologiselta kehitykseltään heikommassa asemassa olevilla alueilla: Klein ja kumppanit (2019) ovat osoittaneet kulttuurin runsauden ja saatavilla olevien kulttuuriaktiiviteettien lisäävän kaupunkien lähiöissä asukkaiden sosiaalista hyvinvointia, alueellisen yhteenkuuluvuuden tunnetta, myönteistä paikallisidentiteettiä ja alueen eri toimijoiden välistä kanssakäymistä. Myös maaseutututkimuksissa kulttuurin on todettu luovan ja vahvistavan paikallisidentiteettiä ja asukkaiden integroitumista alueeseensa ja sen yhteisöihin sekä lisäävän siten asukkaiden yhteisöllisyyttä, luovuutta ja valmiuksia sopeutua aluetta koskettaviin muutoksiin sekä heidän halukuuttaan vaalia oman alueensa ja yhteisönsä koettua erityislaatuisuutta (Gibson & Gordon 2018; Jia ym. 2021).

Alueen runsas aineeton pääoma voi toimia houkuttimena uudelle inhimilliselle ja sosiaaliselle pääomalle, joiden on todettu olevan edellytys myös alueen taloudelliselle elinvoimaisuudelle. Sosiaalisten ja muiden aineettomien resurssien merkitys nostetaan jopa taloudellisen hyvinvoinnin edellytykseksi: esimerkiksi Husarin (2011, 19, 98–99) mukaan sosiaalinen pääoma ei välttämättä edellytä taloudellista pääomaa, mutta se yleensä tuottaa sitä. Myös Richard Floridan (2006) mukaan alueeseen

sitoutunut aineeton pääoma on kiinteästi yhteydessä aineellisen pääoman kasautumiseen alueelle: luovuus houkuttelee luovuutta, ja alueeseen sitoutunut runsas ja rikas kulttuuri luo alueelle sen erityisyyttä myönteisesti korostavan statuksen; tämä houkuttelee uusia luovia ja innovatiivisia asukkaita ja toimijoita, jotka voivat hakeutua alueelle hyvinkin kaukaa lisäten näin alueen sosiaalista ja taloudellista aktiivisuutta.

Elinvoiman eri ulottuvuudet kytkeytyvät siis toisiinsa ja voivat edistää ja tukea toisiaan. Vaikutus ei kuitenkaan aina ole elinvoiman muodostumisen kannalta näin suoraviivainen, vaan se voi olla jopa päinvastainen: esimerkiksi alueen ja sen kulttuurin ”ylikaupallistuminen” voivat vahingoittaa alueen koettua erityislaatuista ja yhteisöjen elämää ja toimintaa, jolloin alueen vetovoimaisuus niin paikallisten yhteisöjen kuin ulkopuolistenkin toimijoidenkin silmissä voi heiketä (Wang ym. 2019, 1317–1323). Taloudellinen elinvoimaisuus ei siis automaattisesti tarkoita kulttuurin ja yhteisöjen elinvoimaisuutta.

Elinvoimaisuuden käsitteen laajeneminen talouden ulkopuolelle vaikeuttaa elinvoimaisuuden arviointia. Alueeseen sitoutuneen aineettoman pääoman merkitystä korostavissa lähestymistavoissa keskiössä on alueen ”laatu” ihmiselämän ja -toiminnan kannalta ja siitä muodostuva alueen houkuttelevuus, jonka mittaaminen on vaikeaa; laadun määrittely on aina subjektiivista ja perustuu määrittelijän omiin arvoihin ja standardeihin, mikä tekee sen arvioinnista jännitteistä (Lopes & Camanho 2013, 752–755; Etuk & Acock 2017, 151). Tämän takia myöskään kaikki alueen asukkaat ja siellä vaikuttavat toimijat eivät välttämättä koe ”elinvoimaista aluetta” samalla tavoin tai samassa määrin elinvoimaisena, vaan alueen elinvoimaisuuden subjektiivinen kokemus perustuu kokijan omiin arvoihin ja merkityksiin, jotka elävät kokijan ja tämän elämäntilanteen mukana.

Aluetalouskeskeisessä lähestymistavassa elinvoimaisuutta ja ”alueen laatua” pyritään usein arvioimaan tiettyjen yhteneväisten tilastollisten standardien avulla (mm. Koomen 2011; Paananen ym. 2014), jolloin ongelmaksi muodostuu se, että kaikki sellaiset laatuun liittyvät tekijät, joita ei voida suoraviivaisesti mitata numeroilla, jäävät arvioinnin ulkopuolelle (Etuk & Acock 2017, 151). Koska numerot lisäksi usein kuvastavat jo tapahtunutta kehitystä kykenemättä välttämättä huomioimaan numeroihin vaikuttavien tekijöiden monimutkaisiakin yhteyksiä ja niiden vaikutusta tulevaan kehitykseen, numerot kertovat ehkä paremmin alueen elinkelpoisuudesta kuin sen elinvoimaisuudesta.

Elinvoimaisuuden käyttöä ja tulkintaa Suomen kontekstissa

Suomalainen erityispiirre on, että meillä elinvoiman käsitettä on käytetty ja tulkittu paljon kuntiin ja kuntien kehitykseen liittyvissä yhteyksissä. Elinvoiman käsitettä hyödynnettiin kunta-alalla alun perin lähinnä elinkeinoelämän ja teollisuuden edistämiseen tähtäävissä toimenpiteissä eli ”elinvoimapolitiikassa” (Makkonen & Kahila 2020, 2). Kuntaliiton ja Kunnallisanalan kehittämissäätöjen julkaisuissa (Sallinen ym. 2012; Jauhiainen & Huovari 2013; Paananen ym. 2014; Pyykkölä & Vuorensola 2018) ”elinvoima” onkin rinnastettu alueen taloudelliseen kilpailukykyyn ja sitä edistäviin korkean työllisyysasteen, runsaan ja vireän yrityskannan sekä tehokkaan elinkeino- ja palvelurakenteen kaltaisiin tekijöihin perustuvaan aluetalouden tilaan ja kehitykseen.

Elinvoima ymmärretään edellä mainituissa julkaisuissa konkreettisenä ja mitattavana ilmiönä. Paananen ja kumppanit (2014) ovatkin määritelleet elinvoiman kuntien kehittämisen- ja johtamistoimien tarpeita ajatellen tiettyjen elinkelpoisuuden määritteiden – kuten aluetalouden, väestönkehityksen, osaamisen, etäisyyksien, infrastruktuurin ja paikallisen elinkeinoelämän aktiivisuuden – arviointiin ja tulkintaan pohjautuvaksi kuntien sosioekonomisen kehitystilan kuvaajaksi. Elinvoimatermin tulkintoja kunta-alan kehittämistoimissa tutkineiden Makkosen ja Kahilan (2020) mukaan elinkeinoelämä ja aluetalous ovat pysyneet termin käytännön tulkintojen ytimessä, vaikka niiden rinnalle onkin noussut lisäksi paikallisten olosuhteiden ja yhteiskunnan eri sektoreiden välisen laaja-alaisen yhteistyön ymmärtämisen ja huomioimisen kaltaisia ”pehmeämpiä” ulottuvuuksia.

Kuntien ja niissä sijaitsevien yritysten kilpailukyky on nähty kunnissa keskeisenä elinvoiman elementtinä, mutta lisäksi kuntalaisten hyvinvoinnin ja osallisuuden merkitys kuntien vetovoimaisuuden muodostumisen kannalta on Makkosen ja kumppaneiden (2019, 33–35) mukaan nykyään yleisesti sisällytetty elinvoiman tulkintoihin. Paikkasidonnaisuuden, innovatiivisuuden ja alueen positiivisen imagon nähdään usein vaikuttavan keskeisesti kuntien elinvoimaan. Elinvoiman kontekstisidonnaisuus, luovuus ja eri toimijoiden välinen yhteistyö nousevat usein esille myös muussa suomalaisessa maaseutualueiden paikallistason positiivisen kehityksen mahdollistavista tekijöistä selvittävässä kirjallisuudessa: esimerkiksi Katajamäki (2009) on korostanut alueiden sisäisen moninaisuuden ylläpitämisen

ja hyödyntämisen sekä alueellisten eri toimijoiden omaehtoisuuden, luovuuden ja keskinäisen yhteistyön merkitystä maaseutumaisten alueiden positiivisen kehityksen synnyn edellytyksenä.

Elinvoiman käsitteen hyödyntäminen käytännön aluekehitystoimissa on ollut Suomessa aina haasteellista: elinvoiman ja suomalaisen maaseutupolitiikan välisen suhteen historiaa selvittäneen Eero Uusitalon (2002; 2009) mukaan maaseudun elinvoiman edistämiseen tähtäävän maaseutupolitiikan tulokset ovat jääneet vähäisiksi maaseutupolitiikan elinkeinoelämäkeskeisyyden takia, jolloin politiikan hyödyt ovat vuosikymmenestä toiseen keskittyneet lähinnä keskustaajamiin syrjäisemmän maaseudun kustannuksella. Lisäksi päätösvalta on keskittynyt aluehallinnon tason toimijoille, mikä on heikentänyt paikallisen tason toimijoiden vaikutusmahdollisuuksia. Elinvoiman muodostumisen kontekstisidonnaisuutta sekä maaseudun ja sen toimijoiden moninaisuutta ei ole myöskään kyetty hahmottamaan eikä käsittelemään. (Uusitalo 2002, 70–80; 2009, 15–17) Ongelmana on ollut myös oikeiden keinojen löytäminen negatiivisen aluekehityksen kääntämiseksi: toteutetuilla keinoilla ei Uusitalon mukaan ole pyritty lisäämään maaseudun asukkaiden määrää ja hyvinvointia, vaikka nämä tekijät onkin usein tunnustettu politiikkateksteissä elinvoiman elementeiksi (Uusitalo 2002, 70).

Uudemmassakin tutkimuksessa on havaittu elinvoimapolitiikan toteuttamisen ja elinvoiman käytännön johtamisen olleen kunnissa haasteellista käsitteen laajuuden ja ”kaikenkattavuuden” takia: elinvoimalla on korvattu summittaisesti muita käsitteitä, ja usein on epäselvää, mitä sillä milloinkin tarkoitetaan (Makkonen ym. 2019, 51–52). Tämä on tuottanut tulkintaeroja eri toimijoiden ymmärtäessä ja tulkittaessa elinvoimaa eri tavoin ymmärtämättä välttämättä aina sen kontekstisidonnaisuutta (Pyykkölä & Vuorensola 2018; Makkonen & Kahila 2020). Ne tekijät, jotka tuottavat alueellista elinvoimaa yhdellä alueella, eivät välttämättä toimikaan samalla tavoin jossain muualla. Uusitalon (2002, 75; 2009, 15–17) mukaan elinvoima tarkoittaa eri asioita eri aluetasoilla, ja elinvoiman muodostumiseen johtavat tekijät kumpuavat lukuisista erilaisista alueellisista sekä eri alueiden ja aluetasojen välisistä tekijöistä, minkä takia elinvoiman edistäminen ja kokonaisvaltainen määrittäminen aluehallinnon toiminnan tasoilla ei edes ole mahdollista.

Maaseudun elinvoimaisuus -käsite ei ole epämääräinen silloin, kun sitä käsitellään yhteiskunnallisen toiminnan monilla tasoilla ja kullekin kuuluvissa asioissa. (Uusitalo 2009, 16)

Johtopäätökset ja pohdinta

Elinvoiman käsite on alun perin liitetty aluetutkimuksessa erityisesti aluetalouteen ja sen kehityksen asteeseen sekä vahvan aluetalouden muodostumista tukeviin tekijöihin. Vahva aluetalous tai aluetalouden edistämiseksi käytettävissä olevat runsaat fyysiset, inhimilliset ja taloudelliset resurssit on nähty perustana, joka luo puitteet alueella tapahtuvalle ihmiselämälle ja -toiminnalle sekä ylläpitää ja luo uutta taloudellista toimintaa – tai elinvoimaa – itse itseään ruokkivana kierteenä. Näissä aluetalouskeskeisissä lähestymistavoissa alueen elinvoima ymmärretään ennen kaikkea aluetalouden elinvoimana.

Alueiden elinvoimaisuutta on näissä lähestymistavoissa määritelty ja arvioitu paitsi suorien mitattavien talous- ja väestöindikaattoreiden kehityksen perusteella myös yritysten lukumäärällä ja elinkeinorakenteen monipuolisuudella, alueiden taloudellisella itsenäisyydellä sekä aluetalouden joustavuudella ja sopeutumis- ja uusiutumiskyvyllä. Erityisesti inhimillisen ja sosiaalisen pääoman määrän ja niiden hyödyntämisen asteen on todettu vaikuttavan merkittävästi alueiden kehitykseen ja taloudellisen kilpailukykyyn. Vahvan aluetalouden ja alueellisen elinvoiman katsotaan olevan kiinteästi yhteydessä toisiinsa, eikä toista ole ilman toista.

Uudemmissa lähestymistavoissa vahva aluetalous ja hyvä taloudellinen kilpailukyky nähdään pikemminkin yhtenä elinvoimaisuuden oheistuotteena muiden alueen laatuun ja vetovoimaisuuteen kytkeytyvien tekijöiden joukossa. Erityisesti maaseudun ja muiden taloudelliselta kilpailuasemaltaan heikompien alueiden kehitystä käsittelevissä tutkimuksissa huomio on kiinnittynyt yhä useammin alueella vaikuttaviin ihmisiin ja yhteisöihin sekä heidän alueeseen liittämiinsä ja tuottamiinsa merkityksiin. Elinvoiman käsite onkin aluetutkimuksessa saanut uusia ja laajempia sosiaalisia, ekonomisia, kulttuurisia ja ekologisia kytköksiä sisältäviä tulkintoja ja ulottuvuuksia, joissa painopiste on aluetalouden ja elinkeinoelämän sijaan laajemmin alueisiin sitoutuneessa potentiaalissa ja koetussa ”laadussa” sekä houkuttelevuudessa ihmiselämän ja -toiminnan ympärillä.

Alueen subjektiivisesti koettuun laatuun perustuvat lähestymistavat eroavat lähtökohdiltaan selvästi aluetalouteen perustuvista tavoista tarkastella elinvoimaa. Kutsun näitä alueella elävistä ja toimivista ihmisistä ja heidän yhteisöistään sekä heidän alueeseen liittämistään ja sille

tuottamistaan merkityksistä kumpuavia lähestymistapoja ”ihmislähtöiseksi” erotuksena perinteisemmistä aluetalouslähtöisistä lähestymistavoista. Käyttämäni nimitys ei välttämättä ole paras mahdollinen, sillä myös aluetalouden kautta elinvoimaa määrittelevissä lähestymistavoissa tunnustetaan yleensä ihmisten keskeisyys elinvoiman ja sen tekijöiden määrittelyssä esimerkiksi korostamalla ihmisten ja heihin sitoutuneen sosiaalisen ja inhimillisen pääoman merkitystä sekä arvioimalla elinvoimaisuutta alueella asuvien ihmisten elintason ja palveluiden saatavuuden näkökulmasta.

Ihmiskeskeiset lähestymistavat eroavat kuitenkin aluetalouskeskeisistä lähestymistavoista siinä, että niissä tarkastellaan alueen taloutta ja alueen asukkaille kohdentuvaa taloudellista hyötyä vain yhtenä tekijänä muiden alueen koettuun laatuun ja vetovoimaisuuteen vaikuttavien tekijöiden joukossa. Ihmisten ja heihin sitoutuneen inhimillisen ja sosiaalisen pääomansa merkitys alueelle ja sen kehitykselle nähdään laajempänä yhtälönä kuin pelkkänä vipuvoimana talouskehitykselle, ja mielenkiinto on taloudellisia hyötyjä laajemmin ihmisten ja yhteisöjen motiiveissa sekä edellytyksissä elää, toimia ja luoda uutta tietyllä alueella vallitsevissa ja muuttuvissa yhteiskunnallisissa ja taloudellisissa olosuhteissa tai näistä olosuhteista huolimatta. Vahva aluetalous ja hyvä taloudellinen kilpailukyky nähdään pikemminkin elinvoimaisuuden oheistuotteena kuin sen synnyn edellytyksenä, ja elinvoimaisuus itsessään nähdään laajana ja monikerroksisena ihmisistä, ihmisten keskinäisistä sekä ihmisten ja ympäristön sekä yhteiskunnan välisistä suhteista nousevana ilmiönä, joka luo pohjan myös alueen taloudelliselle kehitykselle.

Aluetalouskeskeisten ja ihmiskeskeisten lähestymistapojen ominaispiirteitä ja näiden lähestymistapojen välisiä eroja olen jäsentänyt taulukossa 1. Jako on karkea ja suuntaa antava, ja usein elinvoimaa ja sen tekijöitä määrittävässä tutkimuskirjallisuudessa eri lähestymistavat lomittuvat toisiinsa. Alueellinen elinvoima voidaan nähdä laajana kokonaisuutena: sillä on taloudelliset, sosiaaliset, kulttuuriset ja ekologiset ulottuvuutensa, jotka usein kytkeytyvät toisiinsa ja vaikuttavat toisiinsa. Eri ulottuvuuksien välinen suhde ja keskinäisvaikutus ei kuitenkaan aina ole kovin suoraviivainen eikä yksiselitteinen, ja toisinaan yhden ulottuvuuden vahvistuminen voi heikentää jotain tai joitakin muita ulottuvuuksia (ks. esim. Wang ym. 2019). Elinvoimaisuuden eri ulottuvuuksien väliset monimutkaiset ja ristiriitaisetkin suhteet herättävät kysymyksen ja potentiaalisen jatkotutkimusaiheen myös kahden monitahoisen käsitteen eli

Taulukko 1. Aluetalouskeskeisten ja ihmiskeskeisten lähestymistapojen vertailua alueellisen elinvoiman muodostumisen tarkastelulle.

	Keskeiset määrittävät tekijät	Keskeiset mittarit	Vaikuttavat tekijät
Aluetalouskeskeiset lähestymistavat	<ul style="list-style-type: none"> • aluetalous • alueen taloudellinen kilpailukyky 	<ul style="list-style-type: none"> • työllisyysaste • asukkaiden tulot & elintaso • yritysten määrä & koko • innovaatiot 	<ul style="list-style-type: none"> • saatavilla olevat taloudelliset & fyysiset resurssit • etäisyydet & infrastruktuuri • inhimillinen osaaminen ja sen hyödyntämisen aste • sosiaalinen pääoma ja sen hyödyntämisen aste
Ihmiskeskeiset lähestymistavat	<ul style="list-style-type: none"> • alueen vetovoimaisuus ihmiselämän ja -toiminnan ympäristönä • alueen jatkuvuus ihmiselämän ja -toiminnan ympäristönä 	<ul style="list-style-type: none"> • alueen houkuttelevuus • asukkaiden pysyvyys • asukkaiden koettu tyytyväisyys ja hyvinvointi 	<ul style="list-style-type: none"> • sosioekonomiset tekijät • inhimillinen ja sosiaalinen pääoma, osallisuus ja yhteisöllisyys • fyysiseen ympäristöön liittyvät tekijät • arvot ja merkitykset

kestävyyden ja sen eri aspektien sekä alueellisen elinvoimaisuuden ja sen eri tulkintojen välisestä suhteista: millainen elinvoimaisuus on kestävyttä, ja missä määrin mikäkin elinvoimaisuuden tulkinta tukee tai rajoittaa mitään kestävyden aspektia?

Kuten todettua, Suomessa käytännön maaseutupolitiikassa elinvoimaa on tulkittu usein varsin aluetalouskeskeisesti. Alueiden sosioekonomisiin mittareihin ja taloudelliseen kilpailukykyyn perustuvat määritelmät ja tulkinnat rajaavat elinvoiman tarkastelua pelkkään aluetalouden elinvoimaan tai elinkelpoisuuteen jättäen huomioimatta lukuisat ei-mitattavat alueiden koettuun laatuun ja vetovoimaisuuteen vaikuttavat sosiaaliset, ekologiset ja kulttuuriset tekijät ja erityispiirteet, mikä on tunnistettu yhdeksi toteutetun elinvoimapolitiikan ongelmaksi (Uusitalo 2002; 2009). Toisaalta myös elinvoiman tulkintojen moninaistuminen viime

aikoina on koettu käytännön politiikan toteuttamisessa ongelmalliseksi (Makkonen ym. 2019; Makkonen & Kahila 2020). ”Aluetalouden elinvoimasta” tai ”alueen taloudellisesta elinvoimasta” puhuminen pelkän ”elinvoiman” sijaan silloin, kun tarkoitetaan alueen taloudellista elinvoimaisuutta, voisikin selkeyttää ja helpottaa käsitteen tulkintaa ja käyttökelpoisuutta.

Käytännön aluekehitystoimissa olisi tärkeää ymmärtää myös aluetalouden elinvoimaisuuden ja aluetalouden elinkelpoisuuden välinen ero. Aluetalouden elinvoimaisuutta arvioitaessa tilanteen kuvaus jää rajalliseksi, mikäli ei huomioida numeeristen mittareiden lisäksi elinkeinorakenteen monimuotoisuutta ja muutosvalmiutta sekä alueeseen sitoutuneen ihmillisen ja sosiaalisen pääoman tuottamaa potentiaalia ja niitä tekijöitä, jotka tätä potentiaalia alueelle ja sen käyttöön muodostavat. Kapea ja yksipuolinen elinkeinosektori ei välttämättä takaa alueen taloudellista elinvoimaisuutta, vaikka se tietyllä aikavälillä lisäisi taloudellista kasvua ja siten alueen elinkelpoisuutta.

Aluetalouden elinvoimaisuuden ymmärtäminen ja edistäminen ilman sen kytkemistä laajemmin tulkittavaan alueelliseen elinvoimaisuuteen on vaikeaa, sillä uusia kilpailukykyisiä ja innovatiivisia yrityksiä ei synny ilman osaavia ja innovatiivisia ihmisiä. Näiden hakeutuminen ja kiinnittyminen tietylle alueelle edellyttää usein alueelta muutakin tarjottavaa kuin pelkät elämisen välttämättömät perusedellytykset, etenkin jos samat perusedellytykset ovat saatavilla useimmilla muillakin alueilla.

Mikäli alueen elinvoimaa arvioidaan pelkillä aluetalouden elinkelpoisuuden mittareilla, kuten verotuloilla ja asukasluvulla, esimerkiksi monipaikkaiset toimijat eivät välttämättä tule mukaan tarkasteluun. Etätyöntekijät, kausityöläiset ja vapaa-ajan viettäjät eivät aina näy suoraan alueen vero- ja työllisyystilastoissa, mutta heidän läsnäolonsa ja toimintansa voivat kuitenkin vaikuttaa merkittävästikin niin alueella sijaitseviin yrityksiin, alueen yhteisöihin ja sosiaaliseen elämään kuin alueelliseen kulttuuriin ja identiteettiinkin. Koronapandemian myötä monipaikkaisuus on lisääntynyt, ja monipaikkaisuuden merkitys aluekehitykselle on nostettu esille esimerkiksi tuoreimmassa maaseutupoliittisessa kokonaisuohjelmassa (MMM 2021).

Paikkariippumattomuuden ja monipaikkaisuuden lisääntyminen sekä työn ja paikan välisen sidoksen heikkeneminen voivat monimutkaistaa tapoja kuvata alueiden kehitystä (ks. Donner-Amnell 2020) ja lisätä

tarvetta elinvoiman käsitteen tulkintojen ja käyttöyhteyksien laajentamiseen ja syventämiseen. Elinvoiman käsitteen syventäminen ja elinvoiman eri tekijöiden taloudellisia indikaattoreita laaja-alaisempi tarkastelu voivat tarjota maaseutualueiden tutkimukselle ja kehittämiselle uusia työkaluja. Niillä voidaan arvioida myös talousmittareiltaan heikon elinvoiman alueiksi näyttäytyvien maaseutualueiden potentiaalia ja tulevaisuuden kehitystä sekä säilyttää ja edistää näiden alueiden elinvoimaisuuteen vaikuttavia paikkasidonnaisia tekijöitä.

Kiitokset

Artikkelia on työstetty OLVI Säätiön myöntämän apurahan turvin. OLVI Säätiön lisäksi haluan osoittaa lämpimät kiitokseni Juha Kotilaiselle, Maija Haloselle ja Ismo Björnille sekä Torsti Hyyryläiselle ja kahdelle anonymille vertaisarvioijalle arvokkaista kommentteistanne tekstini kehittämiseen liittyen.

Kirjallisuus

- Cook, C. C., M. J. Bruin, B. L. Yust, S. R. Crull, M. C. Shelley, S. Laux, J. Memken, S. Niemeyer & B. J. White. 2009. Evidence of a housing decision chain in rural community vitality. *Rural Sociology* 74:1, 2009, 113–137. <https://doi.org/10.1526/003601109787524124>
- Donner-Amnell, J. 2020. Elinvoimaista ja kestävää kehitystä kasvuseutujen ulkopuolella? Tapaustutkimukset Jämsänmaasta ja Kainuusta. *Terra* 132:3, 115–131. <https://doi.org/10.30677/terra.95473>
- Etuk, L. E. & A. Acock. 2017. Toward a rural community vitality measurement practice. *Community Development* 48:1, 141–153. <https://doi.org/10.1080/15575330.2016.1251480>
- Florida, R. 2006. Luovan luokan pako: uusi globaali kilpailu kyvyistä. Suom. Pekka Lähteenmäki. Talentum, Helsinki.
- Gibson, C. & A. Gordon 2018. Rural cultural resourcefulness: How community music enterprises sustain cultural vitality. *Journal of Rural Studies* 63, 259–270. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2016.11.001>
- Glaeser, E. 2013. The historical vitality of cities. Teoksessa Wachter, S. M. & K. A. Zeuli (eds.). *Revitalizing American cities*. University of Pennsylvania Press. 7–25.
- Hu, J., C. Yongfang & C. Jiaming 2020. Evaluation model of the regional economic vitality. *Journal of Physics: Conference Series* 1550 032013. <https://doi.org/10.1088/1742-6596/1550/3/032013>

- Husar, J. M. 2011. Rural community vitality; the cases of Fort Benton, Montana and Watford City, North Dakota. University of Montana, ScholarWorks at University of Montana. Graduate Student Theses, Dissertations, & Professional Papers. 851. Saatavissa: <https://scholarworks.umt.edu/etd/851> [Viitattu 2.6.2022.]
- Jauhiainen, S. & J. Huovari 2013. Kuntarakenne ja alueiden elinvoima – laskelmia väestöstä, työpaikoista ja kuntataloudesta. Kunnallisalan kehittämissäätiön Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 72. Saatavissa: <https://docplayer.fi/14162754-Kuntarakenne-ja-alueiden-elinvoima.html> [Viitattu 2.6.2022.]
- Jia, Z., M. Gao, S. Xu, Y. Lyu, J. Feng, Z. Zhou, T. Yu & W. Wu. 2021. Sociocultural vitality versus regulation policy and tourism development in preservation of traditional rural landscape: a case from Guizhou, China. *International Journal of Sustainable Development & World Ecology* 28:2, 179–192. <https://doi.org/10.1080/13504509.2020.1788661>
- Katajamäki, H. 2009. Aikaansaava alue: Pohjanmaan menestystekijät. Vaasan yliopisto, Levón-instituutti. Vaasa.
- Klein, J.-L., D.-G. Tremblay, L. Sauvage, L. Ghaffari & W. Angulo. 2019. Cultural initiatives and local development: A basis for inclusive neighborhood revitalization. *Urban Planning* 4:1, 78–90. <https://doi.org/10.17645/up.v4i1.1658>
- Koomen, E. 2011. Indicators of rural vitality: A GIS-based analysis of socio-economic development of the rural Netherlands. Research Memorandum 2011-50, Faculty of Economics and Business Administration, Department of Spatial Economics/ SPINlab, VU University Amsterdam.
- Kuliešis, G. & L. Pareigienė 2015. Determinants of population trends in rural areas. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development* 37:4, 532–540. <http://doi.org/10.15544/mts.2015.44>
- Kuntalaki 410/2015. Saatavissa: https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150410#Li_dp445934704 [Viitattu 1.8.2021.]
- Lehtonen, O. 2021. Primary school closures and population development – is school vitality an investment in the attractiveness of the (rural) communities or not? *Journal of Rural Studies* 82, 138–147. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2021.01.011>
- Lopes, M. N. & A. S. Camanho. 2013. Public green space use and consequences on urban vitality: An assessment of European cities. *Social Indicators Research* 113:3, 751–767. <https://doi.org/10.1007/s11205-012-0106-9>
- Lurie, S. & C. A. Brekken 2017. The role of local agriculture in the new natural resource economy (NNRE) for rural economic development. *Renewable Agriculture and Food Systems* 34:5, 395–405. <https://doi.org/10.1017/S174217051700062X>
- Makkonen, T., A. Jolkkonen, P. Kahila, V. Lemponen & P. Forsberg 2019. Puhtia Pohjois-Karjalaan – kuntien elinvoimaselvitys. Alue- ja kuntatutkimuskeskus Spatia, Itä-Suomen yliopisto, Raportteja 1/2019.
- Makkonen, T. & P. Kahila. 2020. Vitality policy as a tool for rural development in peripheral Finland. *Growth and Change*, 1–21. <https://doi.org/10.1111/grow.12364>
- MMM. 2021. Ajassa uudistuva maaseutu: Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2021–2027. Maa- ja metsätalousministeriö, Helsinki.
- Paananen, H., A. Haveri & J. Airaksinen 2014. Kunta elinvoiman johtajana. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.

- Pyy, I. 2013. Väkinen seutuistaminen. Teoksessa Björn, I., P. Jokinen, J. Kotilainen, N. Schuurman & M. Sireni (toim.). *Korpisosiologi*(aa). University Press of Eastern Finland. 141–151.
- Pyykkölä, M. & M. Vuorensola. 2018. Kuka johtaa elinvoimaa? Viiden kaupungin tapaus tutkimus elinvoiman määrittelystä, organisoinnista ja johtamisesta. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.
- Robertson, S. A., B. D. Blackwell & J. A. McFarlane. 2017. The viability of remote mining communities: insights from community perceptions and employment impact assessments. *Impact Assessment and Project Appraisal* 35:4, 310–324. <https://doi.org/10.1080/14615517.2017.1354640>
- Sallinen, S., K. Majoinen & M. Salenius (toim.). 2012. Elinvoimainen ja toimintakykyinen kunta. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.
- Summers, G. F., L. E. Bloomquist, T. A. Hirschl & R. E. Schaffer. 1988. Community economic vitality: Major trends and selected issues. North Central Regional Center of Rural Development, Iowa.
- TEM. 2014. Mahdollisuuksien maaseutu: Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2014–2020. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Alueiden kehittäminen 9/2014.
- Thomson, D. & S. G. Hertz. 2018. Exploring the link between rural schools, community vitality, and wellbeing. *Journal of Contemporary Issues in Education* 13:1, 37–57. <https://doi.org/10.20355/jcie29340>
- Uusitalo, E. 2002. Maaseutupoliittikan järjestelmä Suomessa. Teoksessa Hyyryläinen, T. & H. Katajamäki (toim.). *Muutoksen maaseutu*. Artikkelikokoelma. Rural Studies, Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Helsingin yliopisto. 70–80.
- Uusitalo, E. 2009. Maaseutu – väliinpuotoajasta vastuunkantajaksi. Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti.
- Vuorento, R., H. Rainio & J. Vaine (toim.). 2019. Elinvoima, kasvu ja työllisyys kuntatalouden haasteina. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.
- Wang, F., Z. Liu, S. Shang, Y. Qin & B. Wu 2019. Vitality continuation or over-commercialization? Spatial structure characteristics of commercial services and population agglomeration in historic and cultural areas. *Tourism Economics* 25:8, 1302–1326. <https://doi.org/10.1177%2F1354816619837129>